

Nr 686

Av herrar Gustafsson i Borås och Nilsson i Lönsboda, *angående det allmännas skadeståndsansvar inom offentlighetslig verksamhet.*

Enligt 1945 års lag om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade och dömda m. fl. *kan*, då straffprocessuellt tvångsmedel, i första hand häktning, eller frihetsstraff kommit till användning mot någon, som sedermera befunnits oskyldig eller — i fråga om straffade — i varje fall mindre skyldig än som förutsatts i den ursprungliga domen, ersättning av statsmedel utdömas för den skada vederbörande lidit.

Dylik ersättning må sålunda tillkomma den som utsatts för häktning eller viss annan straffprocessuell tvångsåtgärd och sedan frikännes för det brott för vilket han varit misstänkt eller också befrias från tvångsåtgärden utan att skuldfrågan blir föremål för domstols prövning. Ersättning utgår dock ej om den misstänkte på något sätt försvårat sakens utredning eller om han uppsåtligen föranlett tvångsåtgärden, t. ex. genom falsk bekännelse. Detsamma gäller om det i annat fall »med hänsyn till omständigheterna ej är skäligt att ersättning gives». Som exempel på dylika diskvalificerande omständigheter har i lagens förarbeten nämnts i första hand att grundad misstanke kvarstår men även att åtal nedlägges på grund av att den misstänkte uppenbarligen lider av sinnessjukdom, att det ifrågavarande brottet är preskriberat m. m.

Ersättning enligt nämnda lag må likaledes utgå till den som helt eller till någon del undergått ådömt frihetsstraff eller drabbats av viss annan frihetsberövande påföljd och sedermera efter ansökan om resning eller besvär över domvilla frikännes eller dömes till ringare straff eller påföljd än han redan avtjänat. En förutsättning är emellertid även här att han icke uppsåtligen föranlett att han blivit dömd till det ursprungliga straffet eller påföljden.

Den ersättning som eventuellt tillerkännes vederbörande avser mistad arbetsförtjänst och annat intrång i näring samt — då det finnes påkallat av synnerliga skäl — även utståndet lidande.

Lagstadgandet innebär att en person, som varit häktad men som frikänns eller släppts utan att åtal väckts, inte kan få någon ersättning för den skada han åsamkats genom tvångsåtgärden, bl. a. i de fall domstolen finner att misstanke kvarstår.

Frågan huruvida detta är riktigt har från tid till annan varit under dis-

kussion. Det har anförts att det förefaller underligt att den som t. ex. frikänns av domstol ändock inte skall få ersättning, med en motivering som faktiskt innebär att misstanke kvarstår mot den frikände. Det rimliga borde i stället vara att den som frikänns av domstol eller släpps efter att ha suttit häktad borde anses som oskyldig och helt naturligt få ersättning för den skada han åsamkats. Det motsatta förfarandet — d. v. s. det nu gällande — innebär i själva verket att vederbörande straffas ehuru han av domstolen frikänts.

Vår — och alla andra rättsstaters — strafflagstiftning bygger på principen att ingen skall straffas utan att hans skuld bevisas. Vi har också i vår strafflagstiftning sedan länge avskaffat den gamla ordningen att någon frikänns på grund av brist på bevis men att i alla fall en viss misstanke kvarstår mot honom.

Det framstår då som stötande att en frikänd person — eller den som släpps ur häkte utan att åtal väckes — kanske skall behöva schavottera som misstänkt därigenom att en ansökan att erhålla skadestånd för häktes-tiden avslås med en motivering som i praktiken innebär att misstanke kvarstår mot honom.

I ett humant och upplyst rättssamhälle borde den motsatta ordningen vara den naturliga. Därtill kommer att det ofta kan vara mycket svårt för den skadelidande att prestera bevisning för sin oskuld, vilket nu i praktiken krävs av honom.

Lagstiftningen bör på denna punkt modifieras så att »kvarstående misstanke» och liknande omständigheter alldeles upphör att vara hinder för ersättning.

Det är att märka att bestämmelserna om ersättning till oskyldigt häktade eller dömda hänger samman med det större problemkomplexet om statens skadeståndsansvar för sina tjänstemän. Grundprincipen beträffande detta större problemkomplex har i Sverige — till motsats från många andra länder — varit den att staten inte ansvarar för fel och försummelser begångna av tjänstemän inom den offentligrättsliga verksamheten. Den omnämnda lagstiftningen om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda utgör ett av de få undantagen från grundprincipen.

Frågan om statens ansvar har diskuterats bl. a. i olika offentliga utredningar. Det är att förmoda att utvecklingen kommer att leda till att det allmänna i långt större utsträckning än vad för närvarande är fallet påtar sig ansvar för sina tjänstemän. I samband med en sådan önskvärd reform bör frågan om revidering av reglerna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda tas upp, så att det nuvarande otillfredsställande förhållandet att en frikänd inte erhåller ersättning rättas till. Det är anledning att i detta sammanhang erinra om att kommittén om det allmännas skadeståndsansvar 1958 lade fram förslag till lagstiftning om skadestånd i offentlig verksamhet (SOU 1958: 43). Detta förslag har ej föranlett lagstiftning. Skade-

ståndskommittén lade i betänkandet Skadestånd II (SOU 1964:31) fram förslag till Lag med vissa bestämmelser om arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar m. m. Inte heller detta förslag har föranlett lagstiftning. I betänkandet anförde kommittén ang. frågan om det allmännas skadeståndsansvar bl. a. följande:

»Av det sagda framgår, att kommitténs förslag täcker långt ifrån hela området för 1958 års förslag liksom att åtskillig oklarhet kvarstår, om icke någon lagstiftning genomförs beträffande det allmännas skadeståndsansvar inom den offentlighetsliga verksamheten. Kommittén anser därför i hög grad önskvärt, att sådan lagstiftning kommer till stånd.»

Vi delar kommitténs uppfattning att en lagstiftning är önskvärd. Överarbetning bör ske av föreliggande utredningsmaterial, varefter förslag bör föreläggas riksdagen.

Med hänvisning till det anförda hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till lagstiftning angående det allmännas skadeståndsansvar inom den offentlighetsliga verksamheten, varvid särskilt bör beaktas önskvärheten av en revidering av de nuvarande otillfredsställande reglerna angående ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda.

Stockholm den 26 januari 1966

Axel Gustafsson

Arvid Nilsson

i Lönsboda